בס"ד

שיעורי חשבועי של מרן הראשון לציון פוסק הדור רבינו יצחק יוסף שליט"א

השיעור השבועי

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בביה"כ היזדים ומשודר דרך הלווין והרדיו ובקווים רבים מיסודו של מרן רבינו עובדיה יוסף זיע"א

הרב המקדים: הרה"ג יוסף טולידאנו שליט"א
רב העיר קרית מוצקין

גליון מס' 571

כותב ועורך השיעור:
הרב דביר פרץ שליט"א

	כניסה	יציאה	ר"ת
ירושלים	16:21	17:12	17:47
תל אביב	16:20	17:10	17:43
חיפה	16:19	17:10	17:42
באר שבע	16:22	17:12	17:47

ויצא | י"א כסלו תשפ"ז

דיני מבשל בשבת - ב

בישול אחר בישול בלח. מחלוקת הרמב"ם והרא"ש הלכה כרוב הראשונים. דוגמאות שמרן השלחן ערוך פסק כרוב הראשונים וחלק על הרמב"ם. הרהור כדיבור. זמן ק"ש וברכותיה. שיעור כזית וכביצה. מלאכה שאינה צריכה לגופה. חוזר וניעור. ליבון כלים לפסח. כלי זכוכית בבשר בחלב ובפסח. ברכה על ד' כוסות. ספירת העומר בזמן הזה. ברכת לישב בסוכה על שהייה. זמן הדלקת נרות חנוכה. ראש המשפחה פוטר את כל בני הבית מנר חנוכה. קטן שהביא חנוכייה מהגן. טעם כעיקר. דם שבישלו

כל שבא בחמין

א. [1]במשנה במסכת שבת (שבת קמה:) שנינו: כל שבא בחמין מערב שבת שורין אותו בחמין בשבת, וכל שלא בא בחמין מערב שבת מדיחין אותו בחמין בשבת. דהיינו שדבר שהתבשל בערב שבת, מותר בשבת לחזור ולחממו. והגמרא שם מביאה דוגמא, כגון תרנגולתא דרבי אבא, רבי אבא היה מחמם בשבת תרנגולת מבושלת, על ידי שהיה לוקח כלי ראשון - לא על האש, שלא יהיה מחזי כמבשל - עם מים רותחים, ומכניס לשם את העוף, 'שיקע צרינו בתוכו'... ואוכל. וכיון שהעוף כבר מבושל, אין בישול אחר בישול, ומותר לחממו בשבת. אבל דבר שהוא לא מבושל מערב שבת, כלי ראשון מבשל, עירוי מכלי ראשון מבשל כדי קליפה, וכלי שני אינו מבשל, חוץ מקלי הבישול.

בישול אחר בישול בלח

ב. נחלקו הראשונים האם כל דבר שנתבשל מערב שבת מותר לחמם בשבת, או רק כמו תרנגולת שזה תבשיל יבש. לדעת הרשב"א והריטב"א והרמב"ן (שבת מ:) והר"ן (שבת מ: ומ"ח.), הגמרא נקטה תרנגולת לאו דוקא, ואין בישול אחר הספקתי, בגמר השבעה תבואו אלי ואתן לכם. אחרי השבעה הגיע רבי יוסף טולידאנו, והרב נתן לו את הספר ואמר: הנה כל ההערות שכתבתי. והבטיח שיתקנו הכל, לגבי "המלך המשפט" ולגבי מעין שבע במלון ועוד. כעבור כמה זמן הספר יצא לאור בלי שום הערות של מרן. הרב טרח וכתב הערות לבקשת הרב המחבר, ולא שדחף את עצמו, ואיפה ההערות? בהזדמנות הרב פגש את רבי יוסף טולידאנו, היה איתו בקשר, כי היה נותן דרשות בת"א והאזור, ומרן שגם היה מזכה הרבים, שאל אותו, הספר יצא לאור, ואיפה כל ההערות שלי? אמר לו, יש מישהו משוכנז שאמר, בשום פנים ואופן, אל תדפיסו את ההערות של הרב עובדיה. מה עשה לך, אטו זה ביאליק?! אבל הוא לחץ, והם הורידו את ההערות של מרן, ואחר כך באים וטוענים מנהג מרוקו וכו', הרי הוא עצמו ביקש לשנות כמו היביע אומר. ולא הדפיסו. ולכן מרן הדפיס חלק מההערות העיקריות בשנת תשל"ו, ביביע אומר חלק ו' בסוף חלק אורח חיים (סימן מח), ובתחילת התשובה הדפיס מכתב שכתב לו רבי רפאל ברוך טולידאנו, שצירף עם הספר, מי שיש לו יביע אומר בבית - למי אין - יפתח ויראה. ושם כתב, שבמרוקו לימדו אותם האשכנזים מהספר קיצור שלחן ערוך של הרב גנצפריד [והיו מקומות שחסידי חב"ד לימדו אותם שלחן ערוך הגר"ז, עיין בספר מים חיים משאש (ח"א סי' קעט)], אבל יש לנו שלחן ערוך. היום בזכות מרן זצ"ל כל ילד יודע שקיצור שלחן ערוך גנצפריד זה שייך לאשכנזים, אבל אנחנו הולכים אחר הש"ע, ויגבה לבו בדרכי ה', ואילו אז במרוקו היו מקומות שלא ידעו. אמנם היו מקומות שהקפידו על הוראות מרן, וכמו שכתבו רבי רפאל ברדוגו בספרו תורות אמת (דף קלט ע"ב) ועוד כמה אחרונים, שבמרוקו עושים כדעת מרן. ויש קהלות שבמרוקו עשו כמו האשכנזים, כי באו לשם גאונים אשכנזים והקימו שם עולה של תורה, יש מקומות נידחים שאם לא היו באים לשם האשכנזים לא היה תורה. רבי יששכר מאיר ראש ישיבת הנגב היה במרוקו והקים שם ישיבה. ולימד אותם הלכות כמנהג האשכנזים, כי לא הכירו את הפוסקים הספרדים. אנו מכירים להם טובה על כך שהפיצו תורה, הצילו את מרוקו, ומאידך לימדו הלכות של האשכנזים. אנחנו מכבדים אותם, אבל מכבדים גם את מרן הבית יוסף שקיבלנו הוראותיו. אולי כבודו יבקש רשות להוציא את הספר קצור שלחן ערוך של הרב טולידאנו מחדש, ולעשות הגהות למטה בכל מקום כדעת מרן, לפי בקשת הסבא. וזכות הרבים תהיה תלויה בידך.

---

[1] **מדברי הרב יוסף טולידאנו שליט"א:** אנחנו ב"ה רואים אצל מורנו ורבנו פאר הדור, שהוא ממשיך דרכו של אביו, מצד אחד מכתת רגליו מעיר לעיר, ממקום למקום, כדי להשמיע דברותיו, בדרך הפסיקה ההלכתית, ומלמד את כולנו בינה. ומאידך כשצריך לעמוד כגבר, ללא מורא וללא משוא פנים, להעמיד הדת על תילה, משתמש במידתו של יצחק אבינו, מידת הגבורה, ועומד בפרץ, ומשמיע את דברותיו כמו שצריך. אנחנו נאחל שיאריך ימים על ממלכתו, וימשיך להנהיג אותנו עד ביאת גואל צדק במהרה. אמן.

דברי מרן שליט"א: חזק וברוך לגאון רבי יוסף טולידאנו, רב העיר קרית ביאליק. ב"ה בשנתיים או שלש האחרונות, ש"ס מינתה עשרות רבני ערים בכל הארץ, והוא אחד מהם, והם מלמדים הלכה לציבור, ידוע שלימוד ההלכה מחזק ביראת שמים, ומה שאמרו (במד' איכה פתיחתא ב, ובירו' חגיגה פ"א ה"ז) 'הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו', נאמר על לימוד ההלכה, כמו שכתב בספר דברי יחזקאל (ברשט"ין, עמ' תכו). והרב טולידאנו שיהיה בריא מפיץ הלכה, נותן שיעורים, אשריו ואשרי חלקו.

הוא נין של הגאון רבי רפאל ברוך טולידאנו, שהיה מגדולי רבני מרוקו. בחודש אב תשכ"ט, מרן היה צריך לעבור דירה לתל אביב, אחר שנבחר שנה קודם לרב ראשי לת"א. הניחו את כל הספרים בארגזים, לפתע רבי רפאל ברוך טולידאנו הגיע, ואמר למרן, חיברתי ספר קיצור שלחן ערוך במרוקו, שם היה לנו בן איש חי וכף החיים, ועל פי זה כתבתי את הקיצור. אך מאוחר יותר הגיע לידי במרוקו יביע אומר, וראיתי דברים חדשים, איך מקשה ומפלפל בדברי הבן איש חי והכף החיים, הבן איש חי חלק על מרן השלחן ערוך בכ-130 מקומות, ולא ידעתי שעד כדי כך, וכעת אני רואה חידושים ביביע אומר. הרב שיכנע אותי לעשות כהשלחן ערוך, לכן בבקשה כבודו יקח את הספר בשקית, ויעבור עליו, ומה שכבודו יאמר לי לתקן - אתקן, אענדם עטרה לראשי. אמר לו מרן: טוב, כעת אני עוסק במעבר הדירה, אבל תשאיר את הספר אצלי. אחר שמרן עבר דירה לת"א, רבי רפאל נפטר, ומרן הלך לנחם את בניו - רבי יוסף שהיה מגיד מישרים, ורבי יעקב שהיה ראש ישיבה בפריז - ואמר להם, מר אביכם השאיר ספר אחריו?. מה אדם משאיר אחריו, וכי כסף וזהב ומכוניות?! תורה מצוות ומעשים טובים, בפרט מי שזוכה ומחבר ספר. אמרו: כן, השאיר קיצור שלחן ערוך, ואנחנו לא יודעים איפה הוא. אמר להם, אל תדאגו, זה אצלי. איך הגיע אליך? בא אצלי וביקש שאעבור על הספר, ולא

בישול בין ביבש ובין בלח, ויכול לחמם בחזרה את המרק, אף שהוא צונן לגמרי. וכן דעת הרמב"ם, כפי שלמדו האחרונים ממה שלא חילק, וכתב (פ"ט מהל' שבת ה"ג): המבשל על האור דבר שהיה מבושל כל צרכו או דבר שאינו צריך בישול כלל פטור. ועוד כתב (פרק כב מהל' שבת הלכה ח): דבר שנתבשל קודם השבת או נשרה בחמין מלפני השבת, אף על פי שהוא עכשיו צונן, מותר לשרותו בחמין בשבת. ע"כ. ומשמע שאין הבדל בין יבש ללח, וגם מרק שהתקרר מותר לחזור ולחממו, אפילו שיגיע לחום שהיד סולדת בו, שאין בישול אחר בישול. אך לדעת רש"י (שבת לד:) תוס' (ישנים שבת לז סע"ב) הרא"ש (פ"ג דשבת סימן י) רבינו יונה (באגרת התשובה יום ה כלל א סימן ג), השר מקוצי בסמ"ג (לאוין סה), הדוגמא שהגמרא הביאה היא בדוקא תרנגולת שהיא גוש, ורק בדבר יבש כגון עוף, אורז, תפוח אדמה, שהוא ראוי לאכילה גם צונן, אין בישול אחר בישול, אבל מרק שהצטנן לא התירו לחזור ולחממו, כי כל חשיבותו כשהוא חם, ולכן כשמחממו בחזרה יש בישול אחר בישול.

פסק מרן השלחן ערוך

ג. נמצא שיש מחלוקת בין שני עמודי ההוראה הרמב"ם והרא"ש, ועמוד ההוראה השלישי הרי"ף לא גילה דעתו בזה, רק העתיק דברי המשנה והגמרא, ואי אפשר לדייק ממנו. אם היינו צריכים לכתוב את השלחן ערוך, איך היינו פוסקים? לכאורה כמו רבני הספרדים, ועל צבאם הרמב"ם שהיה מרא דאתרא בארץ ישראל. מרן בשו"ת בית יוסף (סי' ב) ובשו"ת אבקת רוכל (סי' י וסי' לב) משבח הרבה את הרמב"ם, שפשטו הוראותיו בכל מזרח התיכון ובכל מצרים ואגפיה, ממשה עד משה לא קם כמשה. ואם כן היה צריך לפסוק כמו רבני הספרדים, לא בגלל שאנחנו גזענים... אלא בגלל שאלו הם רבותינו, והאשכנזים כרבותיהם. אבל בשלחן ערוך פסק כרש"י ותוס' וסיעתם, שיש בישול אחר בישול בלח, וכך כתב (סי' שיח סעיף ד): תבשיל שנתבשל כל צרכו, יש בו משום בישול אם נצטנן וכו', והני מילי שיש בו בישול אחר בישול בתבשיל שיש בו מרק וכו'. ועוד כתב (שם סעיף ח): להניח דבר קר שנתבשל כל צרכו על גבי מיחם שעל האש, יש אומרים שדינו כמניחו כנגד המדורה וכו', ומכל מקום אם הוא תבשיל שיש בו רוטב ומצטמק ויפה לו, אסור לדברי הכל. ועוד כתב (שם סעיף טו): דבר שנתבשל כל צרכו והוא יבש שאין בו מרק, מותר להניחו כנגד המדורה אפי' במקום שהיד סולדת בו. ע"כ. והשאלה הנשאלת, למה מרן פסק כך, הגם שרש"י הוא רבן של ישראל, ותוס' והרא"ש וכו' ראשונים כמלאכים ולא צריך לשבח, אבל למה לא פסק כרבותינו? (המשך להלן באות כז).

שלושת עמודי הוראה

ד. קושיא יותר חזקה, לפי הכלל שכתב האור לציון, שבכל מקום שחולקים שני עמודים הלכה כהרמב"ם, למה לא פסק כאן כהרמב"ם נגד הרא"ש. כי בכל מקום ששלשת עמודי ההוראה הרי"ף, הרמב"ם והרא"ש, בדעת אחת, עושים כדעתם, כמבואר בהקדמת הבית יוסף. וכתב רבי חיים אבולעפייא הראשון - היה אב"ד טבריה לפני כ-300 שנה - הביאו החיד"א בשם הגדולים (ערך ב"י) - שלכלל זה הסכימו כמאתים רבנים בדורו של מרן.[2] וכך כתב מרן בהקדמתו: אמרתי אל לבי שבמקום ששנים מהם מסכימים לדעת אחת, נפסוק הלכה כמותם, אם לא במקצת מקומות שכל חכמי ישראל או רובם חולקים על הדעת ההוא ולכן פשט המנהג בהיפך. כלומר שבמקום שיש מנהג קדום שפשט קודם הוראות מרן, כמו מנהג הכפרות, עושים כמותו, אבל בודאי אין להנהיג דבר חדש נגד מרן. המשיך הבית יוסף: ומקום שאחד מן הג' העמודים הנזכרים לא גילה דעתו בדין ההוא, והשני עמודים הנשארים חולקים בדבר - בדרך כלל הרמב"ם לא חולק על הרי"ף, החזיקו כמו רבו ממה שלמד בספריו, ומצוי שהרמב"ם והרא"ש חולקים - הנה הרמב"ן והרשב"א והר"ן והמרדכי וסמ"ג ז"ל לפנינו, אל מקום אשר יהיה שמה הרוח רוח אלהי"ן קדישין ללכת נלך, כי אל הדעת אשר יטו רובן כן נפסוק הלכה. עכ"ל.

ילקוט יוסף על שביעית

ה. לפני קרוב לארבעים שנה יצא לאור הספר ילקוט יוסף על שביעית, אבל אין שלחן ערוך על שביעית, רק בסימן שלא (סוף סעיף יט) מרן כתב מתי שנת השמיטה, אבל הלכות ספיחין, מתי מותר לחרוש, לקצור ולזרוע וכו', אין בשלחן ערוך. בדרך כלל אנחנו מחפשים מה דעת מרן והולכים בעקבותיו, אבל מה אעשה שאין שלחן ערוך? הרמב"ם האריך בפרטים, וחשבתי בדעתי שאכתוב בכל מקום כמו הרמב"ם, שהיה מרא דאתרא בארץ ישראל. אבל בהקדמת הבית יוסף כתב, שאם ב' עמודים חולקים ביניהם והעמוד השלישי לא גילה דעתו, הולכים אחר רוב הראשונים. וכיון שאין הרי"ף על שביעית, בכל מקום שחולקים הרמב"ם והרא"ש הכרענו כרוב הראשונים. בישיבה עשינו בספרייה טור שלם של ראשונים, ובכל דבר הייתי בודק מה דעת רוב הראשונים, לפעמים הרמב"ם התאים לדעה זו ולפעמים לא, והלכה כרוב הראשונים.

דעת חכם בן ציון

ו. אחר כך יצא לאור ספר אור לציון שביעית, ושם כתב שהולכים תמיד כדעת הרמב"ם שהיה מרא דאתרא בארץ ישראל. ויש הרבה הבדלים בהלכה בין הילקוט יוסף לאור לציון שיצא אחר כך. ומה הציבור יעשה? חכם בן ציון היה מגדולי הדור שלנו, אבל יש לנו את הבית יוסף, מי לנו גדול מהבית יוסף, והוא כותב שהולכים אחר רוב הראשונים. נתתי שיעור בישיבת חזון עובדיה, היו שם אברכים חשובים, והיום כולם ראשי ישיבות, ראשי כוללים, רבני ערים, ב"ה בן פורת יוסף, יצאו משם הרבה תלמידי חכמים. אמרתי להם: רבותי, יש חיזוק לדרך שלנו שהולכים אחר רוב הראשונים, מהקדמת הבית יוסף, מי מוכן ללכת לחכם בן ציון - היה עדיין בכוחותיו - ולשאול אותו, למה בכל דבר הוא פוסק כהרמב"ם, מה יענה על הקדמת הבית יוסף. היה אברך תלמיד חכם אחד - אחר כך נהיה ראש ישיבה - שאמר, אני אשאל אותו.[3] - באור לציון מהדורה שניה זה מסופר בצורה אחרת... - הלך אליו ושאל אותו על כך. זו קושיא חזקה. חכם בן ציון הסתכל בהקדמת הבית יוסף, 'אישתומם כשעה חדא' (קידושין לט. ועוד), ואחר כך אמר לו: תשמע, אני לא רגיל לפסוק כך, אלא כמו הרמב"ם. אבל אחר אלף המחילות מכבוד תורתו, מה זה משנה אם רגיל או לא רגיל, זהו כלל שכתב מרן הבית יוסף בעצמו. יש שטענו שקיבלנו הוראות מרן רק בשלחן ערוך, ולא בהקדמתו, אבל קבלת הוראות מרן היא דין ב'גברא' של המחבר מרן רבינו יוסף קארו, לרוב גדלותו, ולא ב'חפצא' של השלחן ערוך, ומה נפקא מינה איפה כתב, אם כתב בהקדמה, בתשובותיו או בכל ספריו, בכך קיבלנו את דבריו. והבית יוסף הנחה אותנו שכאשר שני עמודי הוראה חולקים ביניהם, הולכים אחר רוב הראשונים.

הרהור כדיבור דמי

ז. האמת שבשלחן ערוך יש עשרות דוגמאות שהשלחן ערוך לא פסק כמו הרמב"ם, אלא כרוב הראשונים. **דוגמא ראשונה,** מרן בהלכות קריאת שמע (סי' מז ס"ד, וסי' סב ס"ג) פסק, שהמהרהר בלבו קריאת שמע, או ברכות השחר, או פסוקי דזמרה, או עמידה, לא יצא. בברכות (כ:) נחלקו בזה, רבינא אמר הרהור כדיבור דמי, ורב חסדא אמר הרהור לאו כדיבור דמי. והראשונים חולקים ביניהם מערכה לקראת מערכה, בספר מלא הרועים (ערך הרהור כדבור) סיכם יפה את דעות האמוראים והפוסקים. והנה הרמב"ם (פ"א מהלכות ברכות ה"ז) פסק שהרהור כדיבור דמי, דהיינו שהמהרהר נחשב לו כאילו דיבר ויצא ידי חובה, ומרן פסק שהרהור לאו כדיבור דמי. יש נדון בדעת מרן, אבל זו השורה תחתונה. ורק במקום אונס, כגון שהוא חולה ולא יכול לדבר, יסמוך על הרמב"ם, אבל אדם רגיל לא יצא בהרהור (עיין ילקו"י סי' סב סעי' ב, ג, וע"ע סי' קא סעיף ב).

---

[2] {אמנם בדרכי משה ומהרש"ל כתבו שאין דבר כזה עמודי הוראה, וחלקו על ההקדמה של הבית יוסף. והחזו"א הלך אחריהם. לכן יש הבדלים בין ילקוט יוסף על השביעית לבין הגאון החזון איש. ראש ישיבה אחד כתב לי שאני פוגע בחזון איש כשאנו חולקים עליו, לא צריך להסביר שאלו שטויות בהחלט. אולם כבר כתב הרדב"ז (ח"ב סי' תרכו) שקבלה מידו מאבות אבותיו שהפסקים של הרי"ף הרמב"ם והרא"ש כתבו את זה לפי דעת רוב הראשונים, שהיה להם כתבי היד של כל הראשונים, נמצא שג' עמודי ההוראה זה גופא דעת רוב הראשונים}.

[3] היתה יראה ופחד מחכמים, סיפר לי מרן זצ"ל, שבתור בחור צעיר הלך בדרך, וכשהיה רואה את הרב עוזיאל מגיע, היה נכנס באיזה כניסה ומתחבא עד שהרב עוזיאל יעבור, כמו שכתוב באיוב (כט, ח) "ראוני נערים ונחבאו". הרב עוזיאל היה אחד מרבותיו של מרן, חכם עזרא עטיה חכם יעקב עדס וגם הרב עוזיאל, והיתה למרן יראת כבוד ממנו. אני זוכר שפעם הלכתי עם מרן, וילדים קטנים היו רצים אחריו, עוצרים אותו ואומרים, הרב, תן לי ברכה, תן לי ברכה... ומרן אמר, תראה, בדור שלנו היינו מתביישים מגדולי הדור, היתה יראת כבוד, ועכשיו הדור השתנה. המשיח צריך להגיע, תסתכלו ותראו אם הגיע... ומתקיים בדור שלנו חוצפה יסגא (סוטה מט:), והלוואי שרק זו תהיה החוצפה. אני הייתי הולך עם מרן זצ"ל אצל חכם עזרא עטיה, והייתי רואה איך מרן היה מתרגש ממנו. מרן היה אמיץ לבו בגיבורים, אבל היה מתבטל אליו, כי היה אדם ענק.

עבר והרהר ברכה

ח. מי שיצא מבית הכסא, הסתכל על שלט "אשר יצר" והרהר את הברכה בלב, לא עשה כהוגן, והשאלה אם בדיעבד יצא או לא? מי שלא יודע כללי הפסיקה יאמר, קיבלנו הוראות מרן, ומרן פסק שלא יצא. אבל צריך ללמוד כללי הפסיקה - הקדמונים ומרן הבית יוסף חיברו ספרים שלמים על הכללים - ועל פי הכלל אנו אומרים סב"ל נגד מרן, ולא יחזור לברך, כי להרמב"ם יצא, ושב ואל תעשה עדיף. וכן אדם שאכל עוגה בשיעור כזית לפחות, צריך לברך ברכה אחרונה "על המחיה", ואם לקח סידור וקרא בעיניים, ולא הוציא בשפתיו, להלכה בדיעבד לא יחזור לברך.

הרהר ברכה ראשונה

ט. בילקוט יוסף לפני למעלה מארבעים שנה (ח"א מהדו' תשמ"ה עמ' יג, ושוב בסי' ד סכ"ד ובסי' קא ובסי' קפה ס"ג), כתבנו הלכה מעניינת, שאם היה לפניו כוס תה, והרהר בלבו ברכת "שהכל נהיה בדברו", האם ישתה או לא? לדעת מרן שהרהור לאו כדיבור, כאילו לא בירך, וכאילו שותה בלי ברכה, ויחזור לברך. אבל לפי הרמב"ם שהרהור כדיבור דמי, נחשב שבירך. וכתבנו שיאמר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", ויברך שוב "שהכל נהיה בדברו" בפה. הרב פנחס כהן שליט"א מטבריה בזמנו שלח לי מכתב, מה ההבדל בין ברכה אחרונה לראשונה, אם בברכה אחרונה חוששים לברכה לבטלה, למה בברכה ראשונה לא נחוש? וענינו לו, כשהרהר ברכה ראשונה, יכול לעשות היסח הדעת ולברך שוב, ולמה יאכל בקום ועשה בלא ברכה, כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו מעל (ברכות לה.). וההרהור שהרהר לא נחשב לו ברכה לבטלה, שהרי אין איסור ברכה לבטלה בהרהור, כי בפסוק נאמר "לא תשא", מלשון "ובל אשא את שמותם על שפתי" (תהלים טז, ד), דהיינו בפה דוקא. ומה שאין כן בברכה אחרונה שלא שייך היסח הדעת. רואים שמרן פסק דלא כהרמב"ם.

ש"ץ שטעה בברכת יוצר

י. דוגמא שניה, ש"ץ שטעה בברכת יוצר - אנחנו הספרדים נוהגים שכל ברכות קריאת שמע אומר הש"ץ בקול רם, והאשכנזים נוהגים שאומר רק תחילת וסוף ברכה - אחר הקדושה, כגון שאמר קדוש קדוש קדוש, והאופנים וכו', והתעלף, ומטפלים בו בצד. עולה שליח ציבור אחריו, ומהיכן יתפלל? בירושלמי (ברכות פ"ה ה"ג) מבואר שלא חוזר לראש הברכה, אלא ל"והאופנים", דכיון שאמרו קדושה כתחילת ברכה דמיא. ובבית יוסף (סימן נט) כתב: ואיני יודע למה השמיטו הרמב"ם ז"ל וכו', ואפשר שזה היה טעמו של הרמב"ם, דאם איתא דהוה סבירא ליה לתלמודא דידן הכי לא הוה שתיק מיניה. ובכל זאת פסק בשלחן ערוך (סימן נט סעיף ה) כדברי הירושלמי, וכתב: אם טעה בברכות יוצר בענין שצריך לעמוד אחר תחתיו, אם טעה מקדושה ואילך, אין השני צריך להתחיל אלא ממקום שפסק. וכתב הרמ"א: דהיינו שמתחיל מקדושה ואילך, ואם טעה קודם קדושה צריך להתחיל בראש. רואים מכאן שמרן לא פסק כהרמב"ם.

זמן קריאת שמע כהגר"א

יא. דוגמא שלישית, לגבי ברכות קריאת שמע של שחרית, "יוצר המאורות", "הבוחר בעמו ישראל באהבה", "גאל ישראל". זמן קריאת שמע עד שלש שעות, ומי שרוצה יחמיר כזמן המגן אברהם (סימן נח סק"א), שמונים שלש שעות מעמוד השחר, אבל עיקר ההלכה כמו הגר"א (סימן תנט ס"ב) שמונים שלש שעות מנץ החמה, שכדבריו כתבו ראשונים ואחרונים. אם מתחילים שחרית קצת מאוחר, צריכים להכריז לפני "ברוך שאמר" לקרוא קריאת שמע, שלא יעבור זמן קריאת שמע של הגר"א. חכם שלום כהן זצ"ל היה מדבר הרבה על כך שיש בחורי ישיבות שקמים מאוחר, ואצלו מאוחר היה אחרי השעה שבע. והיה מדבר בתקיפות. פעם מרן נסע ברכב לבניני האומה, וברדיו חרדי השמיעו את חכם שלום שהעיר שצריך להקפיד על זמן ק"ש של המג"א - ולהקפיד לקום מוקדם. מרן שמע ואמר לי ברכב, תכננתי לדבר משהו אחר, אבל עכשיו אדבר על זה. כשחכם שלום סיים, מרן דיבר ואמר שזמן קריאת שמע להלכה הוא כשיטת הגר"א, שהרי יש ראשונים שכתבו למנות מנץ החמה, ובראשם בסידור רב סעדיה גאון (סוף עמ' יב), ואילו המג"א - שהיה גדול האחרונים - היה רואה דבריו הגאון שהוא מגדולי הראשונים, לא היה חולק, כי לא חולקים על ראשון. וכך דעת הריא"ז (פ"ד דברכות ה"א), השלטי גבורים (רפ"ד דברכות אות ד), וכן משמע קצת מתשובת הרמב"ם (פאה"ד סי' מד, ובפיה"מ פ"ג דפסחים). ואין ראשון אחר שיכתוב למנות מעמוד השחר. וכן כתבו הגר"ז (בש"ע שלו סימן תמג ס"ד), הלבוש (סי' רלג ס"א וסי' רסז ס"א), תוס' יום טוב (פסחים פ"ג מ"ב) ובמעדני יום טוב (פ"ק דברכות סי' י אות ט) ובלחם חמודות (פ"ד דברכות אות יד), חזון איש (סימן יג אות ג), אגרות משה (ח"א סי' כד), ועוד. חכם שלום ישב ליד מרן מרותק, והבין שמרן עושה כן לשם שמים, לא ח"ו לקנטר, היו אוהבים מאוד זה את זה, חכם שלום מסר נפשו בשביל לשמור על הפסקים של מרן, נלחם שלא יעשו קריעה נגדו עקב גיורי צה"ל של הרב הראשי דאז. עם כל הכבוד לגדולי התורה בדור, אין בדור הזה מישהו שידע כל כך ראשונים ואחרונים כמו שמרן ידע, אני לא מכיר, אולי אתם מכירים... לא היה כמוהו בידיעת התורה, ידע את כל הגאונים, ראשונים ואחרונים, מדהים! על כל פנים למסקנא זמן קריאת שמע עד ג' שעות מהנץ, ואם קם מאוחר ולא יספיק קריאת שמע בברכותיה בזמן, יאמר קריאת שמע לפני התפלה.

זמן ברכות קריאת שמע

יב. זמן ברכות קריאת שמע, מדברי הרמב"ם (פ"א מהל' ק"ש הי"ג) נראה שסובר שזמנן כל היום, וכמו שכתב מרן הכסף משנה שם בשם רבינו מנוח. ואילו מרן בשלחן ערוך (סי' נח ס"ו) לא פסק כך, אלא כרוב הראשונים, שברכות קריאת שמע עד ד' שעות מהזריחה. ברב פעלים ח"ב (חאו"ח סי' יב) הביא ראשונים ורמב"ם שאפשר לברך ברכות קריאת שמע גם לאחר מכן, ואפילו לאחר חצות היום, אבל אחר כך בספריו בן איש חי (וארא אות ה) ובעוד יוסף חי (וארא אות יז) חזר בו וכתב שאין לברך לאחר ארבע שעות כמו מרן. וכך ההלכה. ומי שקם מאוחר, ועברו ד' שעות, או שראה בלוח אור החיים את הזמן, או שיודע לחשב ארבע שעות מהנץ, לא יכול לברך ברכות קריאת שמע, ולכן יאמר ברכות השחר, ברוך שאמר, כל ההללויות כרגיל, ישתבח, ואחר כך שמע ישראל ועמידה. בלי ברכות קריאת שמע.

שיעור ברכה אחרונה

יג. דוגמא רביעית, שיעור כזית, לפי הרמב"ם (פ"א מהל' עירובין ה"ט) וכן הרי"ף (ע' יחו"ד ח"א סי' טז ד"ה אולם), הוא פחות משליש ביצה - ביצה זה י"ח דרהם, ופחות משליש זה בערך 17 גרם. אך להלכה כמו התוס' (חולין קג:) מי שאוכל שיעור זה לא יברך ברכה אחרונה - ברכת המזון או מעין שלש או נפשות - ורק אם אוכל שיעור חצי ביצה שזה 27 גרם ומעלה, יברך, כך פסק בשלחן ערוך (סי' תפו).

מלאכה שאינה צריכה לגופה

יד. דוגמא חמישית, בשבת (עג:), החופר גומא בשבת ואינו צריך אלא לעפרה, פטור עליה. בדרך כלל אדם חופר גופה כדי להניח שתיל ולנטוע, אבל הוא לא חקלאי ורק צריך את העפר, כמו אברהם אבינו שזרק עפר ונהיה חיצים (תענית כא. ובב"ד פמ"ג ס"ג)... הדין הוא שפטור. ואפילו לרבי יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, מודה שהחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה פטור, כגון כי הוא לא מתקן אלא מקלקל. אבל בסתם מלאכה שאינה צריכה לגופה, כגון שמוציא מגופו דם, ולא צריך את הדם, אלא כוונתו לנקות מוגלה וכדומה, רבי יהודה מחייב ורבי שמעון פוטר. הרמב"ם (פ"א מהל' שבת הל' ז, יז) פסק כרבי יהודה, שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, אבל השלחן ערוך (ס"ס שלד) פסק כרוב הראשונים שפסקו כרבי שמעון שפטור (ע"ע יבי"א ח"ח חאו"ח סי' כד וסי' לב, ובלוית חן סי' קיז, ילקו"י שבת א ח"ב עמ' שצט). נפקא מינה גדולה בהלכה. ורואים שמרן פסק דלא כדעת הרמב"ם.

חוזר וניעור

טו. דוגמא שישית, לענין חמץ אם חוזר וניעור בפסח. עושים מצות מכונה, ולפעמים יש תערובת חמץ, לא יווצר שלא יהיה פירור אחד חמץ מתוך מיליון מצות, נכון שמנקים, מפסיקים, מנקים בלחץ אויר, אבל יתכן שנשאר פירור חמץ בתוך הגלגלים, שרפים ואופנים. וזה היה לפני פסח, ובטל ברוב של כמה אלפים. ובפסח נחלקו הפוסקים אם איסור החמץ ניעור או לא. הרמב"ם (פ"ד מהל' חמץ ומצה הי"ב) לגבי תרייאקה פסק שחמץ בפסח חוזר וניעור, ואפילו אם יש פי מיליון כנגדו, הכל אסור. אבל מרן השלחן ערוך (סי' תמז ס"ד) פסק שחמץ בפסח אינו חוזר וניעור. רואים שמרן פסק דלא כדעת הרמב"ם.

ליבון בפסח

טז. דוגמא שביעית, בפסח אנחנו מכשירים כלים שהשתמשו בהם במים חמים, על ידי הגעלה, אבל כלים שהשתמשו ביבש, כמו תבניות שאפו בהם בתנור עוגה או בורקס, מכשירים אותם בליבון. כמו שפסק בשלחן ערוך (סימן תנא סעיף ד). אבל לדעת הרמב"ם (פ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כג) אין מושג של ליבון בפסח, כי החמץ בגדר 'היתרא בלע', ודי בהגעלה. זו עוד דוגמא שמרן פסק דלא כדעת הרמב"ם.

נהנת? היה שותף בהוראת קבע או בתרומה חד פעמית להוצאת הגיליון!!!
1. הפקדה לחשבון בנק: מזרחי טפחות סניף : 523 מ.ח. 225485 ע"ש עמותת חזון עובדיה בנשר.
2. העברה בביט 0546888382 ולציין: עבור "השיעור השבועי". 3. קישור דיגיטלי מאובטח להו"ק:
https://nedar.im/7004246 ולציין: עבור "השיעור השבועי".

בחסות: מעיין 2000 Super Market הסל המשתלם!

כלי זכוכית

יז. דוגמא שמינית, כלי זכוכית אינם בולעים ואינם פולטים, גם לגבי בשר בחלב וגם לגבי פסח, וכמו שפסק בשלחן ערוך (סימן תנא סעיף כו), שכלי זכוכית אין צריכים שום הכשר שאינם בולעים, ובשטיפה בעלמא סגי להו. כגון אם שתה בבוקר בכוס זכוכית חלב רותח, בצהרים יכול להשתמש בכוס בסעודה בשרית, או למזוג בה מרק בשרי. אם יראה אשכנזי שעושה כך, הוא לא יבין, הרי בבוקר היה בכוס חלב, ואיך מניח בו מרק עוף? הם מנהגם כהרמ"א (שם), ואדרבה ילמדו אותו הלכה שלפי דעת מרן כלי זכוכית לא בולע ולא פולט, בין בבשר בחלב, ובין בפסח, ולא חוששים משום חומרא דחמץ. אבל לדעת הרמב"ם (פי"ז מהל' מאכלות אסורות ה"ג) כלי זכוכית דינם ככלי חרס, שבולעים ופולטים. ורואים שמרן פסק דלא כדעת הרמב"ם.

ברכה על ד' כוסות

יח. דוגמא תשיעית, בארבעה כוסות של ליל הסדר, אנחנו מברכים על כוס ראשון של קידוש, ועל כוס שלישי של ברכת המזון, והרביעי נפטר בשלישי, והשני נפטר בראשון. ואמנם דעת הרמב"ם (פ"ח מהל' חמץ ומצה הל' ה, י) שמברכים "הגפן" על כל ארבעה כוסות, ארבע פעמים, אבל מרן השלחן ערוך (סימן תעד) פסק כדעת הרא"ש (פרק ערבי פסחים סי' כד) שמברכים רק על כוס ראשון ושלישי, רואים שפסק שלא כדעת הרמב"ם.

ספירת העומר בזמן הזה

יט. דוגמא עשירית, ספירת העומר בזמן הזה, לדעת הרמב"ם (פ"ז מהלכות תמידין ומוספין הכ"ד, ובסוף ספר המצוות) והראב"ה (פסחים סימן תקכו) ועוד ראשונים, היא מדאורייתא, אבל הבית יוסף (סי' תפט סעיף ב, ד, ו) פסק כדעת התוס' (מנחות שם, ד"ה זכר) והרא"ש (סוף פסחים), הרשב"א (בתשובה ח"א סי' קכו, וח"ג סי' רפד) והר"ן (פסחים כח.) ועוד, שהיא מדרבנן. רואים שמרן פסק כרוב הראשונים, נגד דעת הרמב"ם.

ברכת לישב בסוכה

כ. דוגמא אחת עשרה, ברכת לישב בסוכה, לדעת הרי"ף (סוכה מו.) והרמב"ם (פ"ז מהל' סוכה הי"ב), הנכנס לסוכה ושוהה בה, אפילו לא אוכל מברך "לישב בסוכה". אך לדעת רבינו תם (בתוס' ר"י החסיד ברכות יא:) והרא"ש (הובא בטור סי' תרלט) והמרדכי (פ"ד דסוכה סי' תשסה), לא מברכים "לישב בסוכה" אלא מסעודה לסעודה. וכן פסק בשלחן ערוך (סי' תרלט ס"ח). ואף שכתב בהקדמתו כלל שפוסק כעמודי ההוראה, צריך לומר שכאן הכריע לברך רק מסעודה לסעודה מכוח המנהג, וכפי שכתב בש"ע "נהגו שאין מברכים על הסוכה אלא בשעת אכילה". רואים שמרן כתב שלא כדעת הרמב"ם.

זמן הדלקת נרות חנוכה

כא. דוגמא שתים עשרה, לגבי זמן הדלקת נרות חנוכה, כתב הרמב"ם (פ"ד מהל' חנוכה ה"ה): אין מדליקים נר חנוכה קודם שתשקע החמה, אלא עם שקיעתה, לא מאחרים ולא מקדימים. יש דיון בפוסקים בדבריו, אבל הפשט שלשיטת הרמב"ם מדליקים בדיוק בשקיעה. אך השלחן ערוך (סימן תרעב סעיף א) כתב: אין מדליקין נר חנוכה קודם שתשקע החמה, אלא עם "סוף שקיעתה" וכו'. והיינו צאת הכוכבים, וכמו שכתבו הראשונים מהם התוס' (מנחות כ: ד"ה נפסל, זבחים נו. ד"ה מנין, ע"ז לד. ד"ה מתענין) ורבינו תם בספר הישר (ס"ס רכא), לגבי תענית. ונמצא שמרן פסק שלא כדעת הרמב"ם.

הדלקת בני הבית

כב. דוגמא שלוש עשרה, לגבי מנין הנרות בחנוכה, דעת הרמב"ם (פ"ד מהל' חנוכה הל' א, ב) שראש המשפחה מדליק נרות כנגד כל בני המשפחה, ואם הם עשרה בני בית, ביום הראשון הוא מדליק עשרה נרות, וביום השמיני שמונים נרות. והרמ"א (סי' תרעא ס"א) כתב שכך מנהג האשכנזים, אבל לא לגמרי, אלא שכל אחד מבני הבית מדליק חנוכיה בעצמו. אנחנו מנהגנו כדעת מרן הש"ע (שם), שראש המשפחה פוטר את כל בני הבית, ואין בכלל חיוב על הילדים שגרים בבית, וכדעת תוס' (שבת כא: ד"ה והמהדרין). אמנם ילד קטן שמגיע מהגן עם חנוכיה של נרות צבעוניים, תן לו שיברך, כי קטן לא מצווה על 'בל תשא', כמו שכתבו התוס' (ר"ה לג.). ולכן יברך מתוך הסידור, או יקריא לו מילה במילה, כדי להרגילו בברכות. אבל אם הוא בגיל עשר, וכל שכן אם הוא כבר בר מצוה, לא יברך, וראש המשפחה מברך ופוטר את כל הבני הבית. גם בחור שנמצא בישיבה, לא בא הרבה לבית כי מפחד שיתפסו אותו המשטרה... והוא לומד בישיבה, 'אשרי יושבי ביתך', יוצא ידי חובה של הדלקת נרות של אביו. רואים שמרן פסק שלא כדעת הרמב"ם.

טעם כעיקר

כג. דוגמא ארבע עשרה, בדין טעם כעיקר ביורה דעה, האם טעם האיסור נחשב כמו עיקרו של האיסור. מרן השלחן ערוך (יו"ד סי' צח סעיף ב) פסק כדעת הראב"ד והרשב"א (בתורת הבית ד"י"א), שטעם כעיקר דאורייתא. אך לדעת רש"י (חולין צח:) וכן הרמב"ם (פט"ו מהל' מאכ"א ה"ב), טעם כעיקר אסור מדרבנן. להרמב"ם אם אכל כזית מהאיסור בכדי אכילת פרס, זה דאורייתא, אבל פחות מכך, זה דרבנן. רואים שמרן פסק נגד הרמב"ם.

דם שבישלו

כד. דוגמא חמש עשרה, דם שבישלו אסור מדאורייתא או מדרבנן, מדברי מרן הבית יוסף בכמה דוכתי (יו"ד סי' סט, וע"ע ילקו"י איסור והיתר ח"א עמ' רלו וח"ב עמ' שכח) משמע שהוא מדרבנן, ולכן מקילים בכל מיני ספקות, וכגון אשה ששכחה אם מלחה את הבשר וכבר בישלה אותו, זה ספק דרבנן (הל"ע ח"ו עמ' פט). אבל מדברי הרמב"ם (פ"ו מהמ"א ה"ו) משמע שהוא מדאורייתא. ורואים שמרן פסק שלא כדעת הרמב"ם.

חליטה אחר המליחה

כה. דוגמא שש עשרה, ביורה דעה (סימן סט סעיף יט) מרן לא הצריך שיעשו חליטה אחר המליחה, והיינו אף לכתחלה, כדמשמע שם בסעיף ה'. ואילו לדעת הרמב"ם (פ"ו מהל' מאכלות אסורות ה"י) אסור לאכול בשר שמלחנו אותו אלא אם כן יעשה לבשר חליטה ברותחין. הרי שמרן פסק דלא כהרמב"ם.

בישול אחר בישול בלח

כו. דוגמא שבע עשרה, לגבי בישול אחר בישול בלח, שלדעת הרמב"ם בין ביבש בין בלח אין בישול אחר בישול, ומרק שהוא מבושל כל צרכו מערב שבת, אפילו שבשבת הוא צונן, מותר לחממו. אבל מרן פסק כרש"י ותוס' הרא"ש ורבינו יונה לחלק בין לח ליבש. ולפי האמור ניתן להבין שלעתים מרן חולק על הרמב"ם. אף שהחיד"א במחזיק ברכה (סימן לח ד"ה וזה) כתב, שידוע שבארץ ישראל ובמצרים ותימן, קיבלו את הרמב"ם לרב עליהם, וכל העם ילכו לאורו, ואחרי דברו לא ישנו, אלא דהשתא אנן בני ארעא קדישא קבלה בידינו דקמאי דקמן קיבלו למרן הש"ע בהוראותיו, וכל מבטינו להורות כדעת מרן, אמנם חכמי דורו של מרן, אכתי הוו אגידי בהוראות הרמב"ם, ובפרט מהריט"ץ שהיה בישיבת מרן, כמו שכתב מהרמ"ג הזקן בתשובה, והיה עמוד הימני פטיש החזק, כנראה מתשובותיו בהוראותיו על הרוב על פי הרמב"ם. ע"ש. מכל מקום פעמים שמרן חלק.

מחלוקת בדאורייתא

כז. לשיטת חכם בן ציון ע"ה צריכים תמיד לפסוק כהרמב"ם כשחולק על הרא"ש או רוב הראשנים, ומה יענה על כך שמרן הכריע כאן דלא כהרמב"ם? בפרט שהרמב"ם לא יחידי, וכן דעת הרשב"א, שהבית יוסף (יו"ד סי' קה) כותב עליו "אורו של עולם". וכן דעת עוד ראשונים. ולמה מרן הש"ע לא פסק כמותם? אלא שכתב המגן אברהם (ס"ס רנג*, סי' רנז סק"א), שהמחלוקת בדין בישול אחר בישול בלח היא בדבר דאורייתא, כי הגמרא (שבת לד.) אומרת שאסור להטמין חמין בשבת אפילו בשמיכות, אם נוגעות בדפנות, שמא ירתיח, כלומר שאף אחד לא מטמין סיר צונן, אלא אם כן מרתיח קודם כל. ובמה מדובר, אם בשניצל ואורז וכדומה, מה בכך שירתיח, והרי אין בישול אחר בישול. על כרחך שמדובר במרק וכדומה שהוא לח, וחוששים שמא ירתיח. ואם זה דרבנן, וכי גזרו גזירה לגזירה, אלא ודאי שזה דאורייתא. וכיון שבישול אחר בישול בלח יש מתירים לגמרי ויש אוסרים מהתורה, ואין לנו שני עמודי הוראה שאומרים דבר אחד להכריע כמותם, לכן מרן פסק להחמיר, מדין ספק דאורייתא לחומרא.

---

[4] בשבוע שעבר אמרתי לתלמיד חכם אחד איזה פרי מגדים שכותב בהלכות בישול בשבת שאם הרוב יבש, מותר לחמם בשבת. בליל שבת דיבר עם החתנים שלו, אברכים ובחורי ישיבות, ואמר ששמע ממני שכך כותב הפרי מגדים, והתנגדו לו - בישיבות אשכנזיות לא מתבטלים... - מה פתאום! תביא ונראה. ישבו כולם וחיפשו בפרי מגדים, עברו על כל סימן שי"ח ולא מצאו. בזכותי עברו על כל הסימן... הוא חשב לחזור אלי ולהתלונן שאין כזה פרי מגדים. אבל ברגע האחרון אמר, אתם יודעים מה, אולי נחפש בסימן רנ"ג, שזה אותו ענין, פתחו שם ומצאו. והוא סיפר לי את זה, שראה את הפרי מגדים ושמח.

רוצה להיות שותף בזיכוי הרבים ולהפיץ את העלונים?
התקשר אלינו: 053-4774733 בין השעות 08:00-14:00 לאחר מכן ניתן להשאיר הודעה בשירות הודעות, או במייל d95872@gmail.com